РОЗДІЛ ІІІ. НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА ЯК ОДНЕ ЦІЛЕ

Тема 7. Економічні коливання, безробіття та інфляція

Урок 25. ***Тема: Інфляція. Причини та наслідки***

Навчальна мета: з'ясувати зміст інфляції та причини її виникнення; навчити розрізняти різні види інфляції, обчислювати та аналізувати її показники; сприяти розумінню необхідності антиінфляційних заходів із боку держави.

Розвивальна мета: розвивати вміння пояснювати соціально-економічні наслідки інфляції, правильно розуміти інформацію про динаміку цін у країні.

Виховна мета: виховувати логічність, послідовність, економічне мислення.

Тип уроку: засвоєння нових компетентностей.

Хід уроку

I. Організаційний момент

Перевірка присутності здобувачів освіти та їх готовності до уроку.

II. Актуалізація опорних знань

Фронтальне опитування

1) Що таке безробіття та в чому полягають причини його виникнення?

(Безробіття - це вимушена незайнятість частини економічно активного, працездатного населення. Воно виникає за умов, коли пропозиція робочої сили перевищує попит на неї на ринку праці.)

2) Назвіть види безробіття.

(Фрикційне, структурне та циклічне безробіття.)

3) Як визначається рівень безробіття та рівень зайнятості населення?

(Рівень безробіття визначається відношенням кількості безробітних до економічно активного населення (робочої сили) у відсотках, а рівень зайнятості визначається як відношення зайнятих до дорослого (від 16 років) населення країни, виражене у відсотках)

4) Якими є економічні наслідки безробіття?

(Головна економічна «ціна» безробіття – недовироблена продукція. Також економічними наслідками безробіття є зменшення доходів населення, погіршення умов життя людей; необхідність додаткових суспільних витрат, пов'язаних із підтримкою безробітних.)

III. Мотивація навчальної діяльності

Вам відомо, що ідеальною для грошового обігу є ситуація відповідності кількості грошей потребам суспільства в них: коли грошей не більше й не менше, ніж потрібно для нормальної торгівлі при рівні цін, що склався, та певній швидкості обігу грошової одиниці. Але в реальному житті така ситуація трапляється нечасто. Найбільш типовий випадок — паперових грошей в обігу набагато більше, ніж реальна потреба в них. В таких умовах зростає середній рівень цін, а купівельна спроможність грошової одиниці падає і вона знецінюється. У такому випадку говорять про інфляцію. Інфляція, як і безробіття, є одним із проявів порушення макроекономічної рівноваги. У будь-якому суспільстві проблема інфляції турбує не лише політиків та економістів. Із проблемами інфляції стикаються як розвинені країни, так і країни, що розвиваються. У чому полягає сутність інфляції, чи можна з нею боротися та як запобігти — відповіді на ці питання Ви отримаєте сьогодні на уроці.

IV. Вивчення нового матеріалу

1. Загальний рівень цін та інфляція

Інфляція — це стійка тенденція зростання середнього рівня цін, що супроводжується зниженням купівельної спроможності національної грошової одиниці. Термін «інфляція» (від латин. *inflatio*) буквально означає «роздувати».

Запитання. Чи можна вважати інфляцією будь-яке зростання ціни?

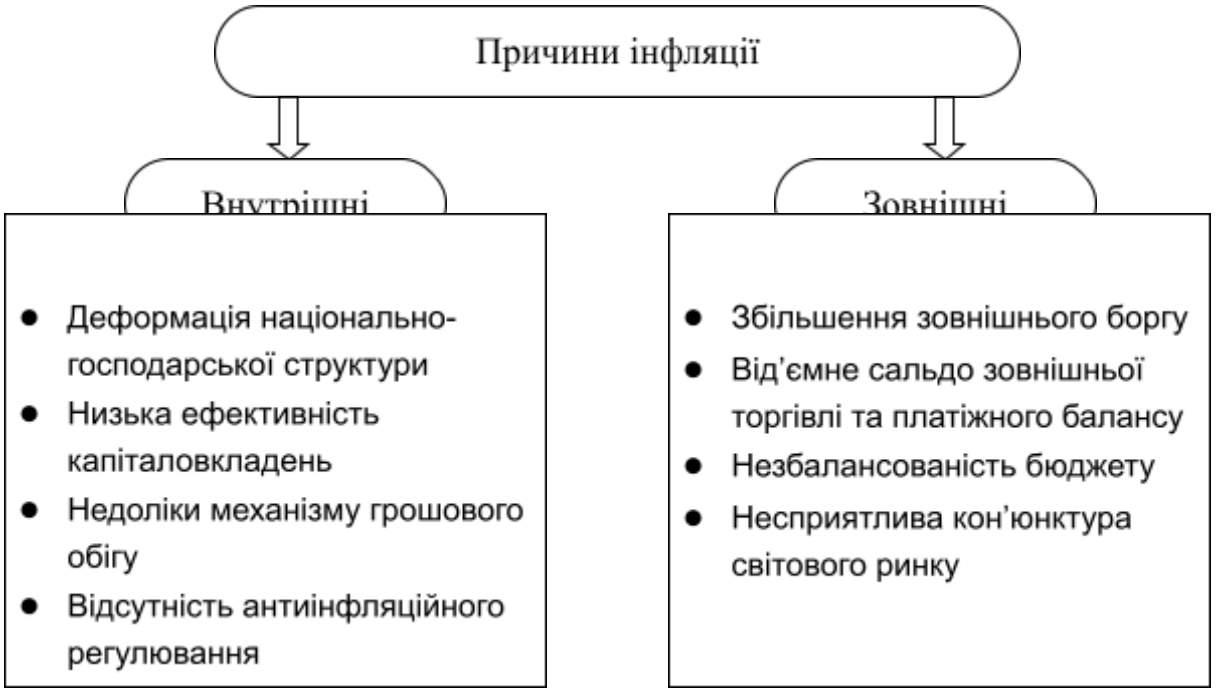
Ні, не можна, оскільки, якщо ціна на ті чи інші товари час від часу підвищується — це ще не інфляція. Адже таке підвищення ціни може бути викликане, наприклад, покращенням якості товару, і тому — зростанням його вартості. Інфляція має місце тоді, коли підвищується загальний рівень цін, що призводить до знецінення грошей. Інфляція не означає зростання всіх цін в економіці. Ціни на окремі товари можуть поводитися по-різному: підвищуватися, знижуватися або залишатися без змін.

Дефляція — процес, зворотний до інфляції, що характеризується зниженням середнього рівня цін та зростанням купівельної спроможності грошової одиниці.

2. Причини інфляції

Сучасні економісти розглядають інфляцію як багатофакторний процес, тобто причини інфляції різноманітні. Це можуть бути як зовнішні, так і внутрішні чинники, як грошового, так негрошового походження.

Причини виникнення інфляції можна представити у вигляді схеми.

Відомий економіст В. Новожилов відзначив, що труднощі та проблеми інфляції полягають у тому, що пристосувати кількість грошей до кількості товарів неймовірно важко, а виготовити паперові гроші в бажаному розмірі нескладно, і головне, практично нічого не коштує. Це є великою спокусою для тих, хто має право створювати гроші.

Згідно з кількісною теорією грошей, кількість грошей в обігу має відповідати обсягу ВВП. Рівень цін визначається пропозицією грошей, а оскільки пропозицію грошей контролює Центральний банк, то він і відповідає за інфляцію. Як показує вітчизняний досвід, суттєвий вплив на інфляцію має фінансування бюджетного дефіциту. Якщо значна частина державного бюджетного дефіциту фінансується за рахунок того, що просто друкується більше грошей, то це стає потужним джерелом інфляції. За допомогою «друкарського верстата» збільшується грошова маса, а це призводить до знецінення грошей і підвищення загального рівня цін.

3. Вимірювання інфляції

Показниками інфляції є рівень інфляції (індекс споживчих цін, ІСЦ) та темп інфляції.

Індекс цін показує, у скільки разів змінилися ціни на певний набір товарів та послуг, які входять у так званий «споживчий кошик»:

$$ІСЦ = \frac{Ціна\ ринкового\ кошика\ поточного\ періоду}{Ціна\ ринкового\ кошика\ базового\ періоду}$$

Якщо *ІСЦ* більше від 1, то це означає, що ціни за поточний період зросли на (*ІСЦ* – 1)·100%. Якщо ж *ІСЦ* менше від 1, то ціни за поточний період знизилися на (1 – *ІСЦ*)·100%.

Темп інфляції показує швидкість зростання цін за певний період і визначається за формулою:

$$\textit{Темп інфляції} = \frac{\textit{ІСЦ поточного періоду} - \textit{ІСЦ базового періоду}}{\textit{ІСЦ базового періоду}}$$

В Україні, за даними Міністерства статистики, вартість «споживчого кошика» розраховується на основі набору, що включає 270 найменувань. У тому числі 102 продовольчі товари, 120 промислових товарів та 48 видів послуг. Це, зокрема, хліб, борошно, крупи, цукор, молоко, сало, свинина, яловичина, масло, олія, яйця, картопля, овочі тощо; 30 видів одягу, трикотажних виробів, взуття, а також тарифи на електроенергію, опалення, послуги зв'язку, транспорт.

4. Види інфляції

Залежно від мети дослідження та причин виникнення розрізняють різні види інфляції.

1) За характером інфляційного процесу:

- відкрита інфляція відбувається тоді, коли макроекономічна нерівновага виявляється в нічим не стримуваному, вільному зростанні цін, що явно впливає на «споживчий кошик». Із відкритою інфляцією можливо боротися, оскільки вона виникає через зростання цін, динаміку яких можна вивчати й аналізувати;
- прихована інфляція виникає під впливом державного контролю цін. Тоді ціни на товари не зростають, але замість якісних товарів за тими самими цінами продаються неякісні. Створюється дефіцит добрих товарів, що веде до перепродажу продукції за завищеними цінами. Саме така інфляція була характерною для економіки СРСР.

2) За можливістю прогнозування:

- очікувана інфляція, яку можна передбачити, спрогнозувати її рівень заздалегідь, готуватися до неї;
- неочікувана, яка вища за прогнозований рівень інфляції для даного періоду.

3) За темпами підвищення цін:

- помірна (повзуча), коли ціни зростають менше ніж на 10% за рік;
- галопуюча, коли ціни зростають в інтервалі від 20 до 200% за рік;
- гіперінфляція, коли ціни зростають на 2-3% щоденно, а за рік темп інфляції може становити десятки тисяч відсотків.

4) За причинами:

- інфляція попиту – це порушення рівноваги між попитом і пропозицією з боку попиту.

При інфляції попиту «забагато грошей полює за невеликою кількістю товарів», тобто сукупний попит виявляється набагато більшим, ніж сукупна пропозиція товарів і послуг, що призводить до зростання загального рівня цін;

- інфляція витрат (шок пропозиції), в основі якої лежить взаємозв'язок витрат і цін.

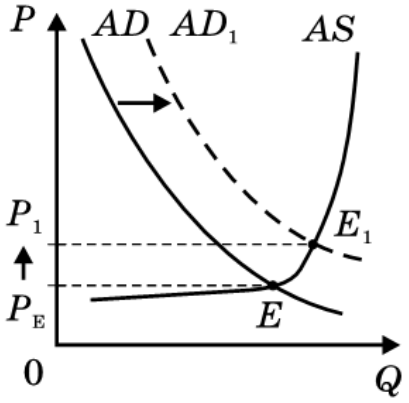
Зростання витрат на одиницю продукції в економіці скорочує прибутки й обсяг продукції, що підприємства можуть пропонувати за існуючого рівня цін. У результаті зменшується пропозиція товарів і послуг у масштабі всієї економіки. Це зменшення пропозиції призводить до зростання середнього рівня цін, тобто до інфляції.

Види інфляції

Інфляція попиту

Сукупний попит зростає швидше, ніж виробничий потенціал економіки за умов:

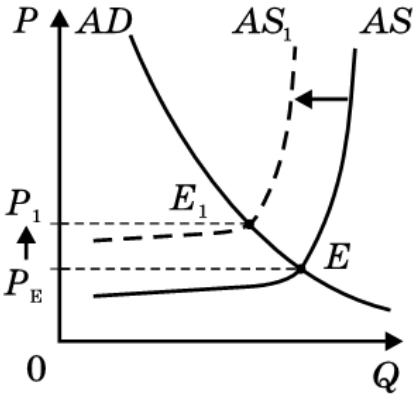
- ✓ інфляційних очікувань;
- ✓ підвищення державою соціальних гарантій;
- ✓ різкого збільшення інвестиційних витрат у період економічних піднесень

Інфляція витрат (шок пропозиції)

Збільшення витрат виробництва та зменшення сукупної пропозиції за умов:

- ✓ підвищення номінальної заробітної плати;
- ✓ підвищення цін на сировину та енергоносії

5. Наслідки інфляції. Антиінфляційні заходи

Інфляція має глибокі соціально-економічні наслідки. Вона передусім позначається на обсязі національного виробництва та перерозподілі доходів.

Якщо рівень цін зростає швидше, ніж номінальний дохід, то реальний дохід зменшується. Особливо страждають від непередбаченої інфляції ті, хто отримує фіксовані доходи. Їхній дохід не змінюється протягом тривалого періоду, а за цей час ціни зростають, і, отже, їхній рівень життя знижується.

Інфляція особливо негативно позначається на власниках заощаджень. Зі зростанням цін реальна вартість, або купівельна спроможність, заощаджень

зменшується.

Інфляція також перерозподіляє доходи між кредиторами та позичальниками. Так, неочікувана інфляція приносить вигоду тим, хто отримав позику, за рахунок тих, хто надав позику.

Вплив інфляції на виробництво економісти оцінюють неоднозначно. Прихильники концепції інфляції попиту стверджують, що помірна інфляція сприяє підвищенню темпів економічного зростання та подоланню депресії. Прихильники концепції інфляції витрат, навпаки, вважають, що розвиток інфляції веде до скорочення виробництва. Але й ті, й інші визнають, що гіперінфляція призводить до краху фінансової системи в економіці.

У розв'язанні проблеми інфляції важливе значення має антиінфляційна політика держави. До основних антиінфляційних заходів у країнах, що здійснюють перехід до ринкових відносин, належать:

- упровадження грошової політики, яка передбачає жорстокі обмеження на щорічне збільшення грошової маси. Темп зростання пропозиції грошей має дорівнювати темпу економічного зростання країни;

- скорочення дефіциту держбюджету при скороченні державних витрат та збільшенні доходів держави;

- протидія зовнішнім інфляційним впливам, насамперед – обмеження можливостей вільного перетину іноземними капіталами національних кордонів і перетворення їх на «живі гроші», що збільшують грошову масу в обігу;

- підвищення курсу національної валюти, яке знижує ціни на товари та послуги з-за кордону й таким чином спонукає до зниження внутрішніх цін;

- підвищення товарності національного господарства, спрямоване на стимулювання пропозиції (наприклад, пільгове оподаткування підприємств, що розширюють асортимент товарів і послуг, державна допомога галузям у створенні нових ринків тощо);

- роздержавлення як засіб поповнення дохідної частини бюджету та подолання його дефіцитності;

- стимулювання імпорту для зменшення дефіциту власних товарів і послуг;

- обмеження ліквідності грошей через стимулювання заощаджень. Якщо заощаджувати стає економічно вигідно, то маса грошей, яка тисне на ринок товарів і послуг, зменшується, і зростання цін припиняється.

Використання тих або інших заходів антиінфляційної політики залежить від конкретної ситуації, у якій перебуває національна економіка.

V. Закріплення здобутих компетентностей.

Задача. Кількість грошей у країні зросла на 5%, обсяг випуску продукції збільшився на 1,2%. Використовуючи рівняння грошового обміну (формулу

Фішера) та індексний метод, визначте зміну рівня цін у країні, якщо швидкість обігу грошей зросла на 3%.

Розв'язання. Використовуючи індексний метод, визначимо індекси зміни грошової маси (I_M), обсягу виробництва (I_Q) й швидкості обігу грошей (I_V).

I_M = (100% + 5%) : 100% = 1,05;

I_Q = (100% + 1,2%) : 100% = 1,012;

I_V = (100% + 3%) : 100% = 1,03.

За формулою Фішера розраховуємо зміну рівня цін у країні:

$MV = PQ$, звідси $P = MV / Q$.

В індексах:

$I_P = I_M \cdot I_V : I_Q$ = 1,05 · 1,03 : 1,012 = 1,068 , або 106,8%.

106,8% – 100% = 6,8%.

Відповідь: ціни зросли на 6,8%.

VI. Підсумки уроку

Інфляція — це зростання загального рівня цін, пов'язане з падінням купівельної спроможності грошей. Сучасна інфляція є наслідком дії багатьох чинників.

Кількісними показниками інфляції є індекс цін та темп інфляції. За темпами розрізняють повзучу (помірну), галопуючу та гіперінфляцію.

Помірна інфляція (до 5 % на рік) виконує стимулюючу функцію, змушуючи підприємця вкладати доходи у виробництва, щоб вони не знецінилися. Галопуюча інфляція та гіперінфляція призводять до негативних соціально-економічних наслідків.

Інфляція знижує реальні доходи населення.

Негативні соціально-економічні наслідки інфляції вимагають проведення антиінфляційної політики, що має свої особливості в різних країнах.

VII. Домашнє завдання

Дати відповіді на запитання.

1. Чи будь-яке підвищення цін є інфляцією?
2. Чи існують позитивні наслідки інфляції?